

HOLLAND

39e jaargang * 2007

Archeologische Kroniek

Afb. 42. Den Haag * Uithofslaan.
Bronzen zalf- of wierookvat uit de
Romeinse Tijd.

Behalve bewoningssporen uit de Romeinse Tijd zijn ook laatmiddeleeuwse sporen onderzocht die in verband kunnen worden gebracht met activiteiten op en rondom de Uithofboerderij waarvan de 13de-eeuwse fundamenten in 2005 op vindplaats 1 zijn gelokaliseerd en onderzocht (Pavlović 2006). Een van de meest opvallende sporen betreft een deels intacte bakstenen vloer van circa 7x7 m, vervaardigd van (hergebruikte?) kloostermoppen van het formaat 31x14x8 cm (afb. 43). Er zijn geen sporen gevonden die wijzen in de richting van een overkapping. De vloerconstructie zelf is opmerkelijk; de vloer loopt namelijk richting noordwesten flink af. De functie blijft vooralsnog onduidelijk, maar gedacht kan worden aan activiteiten rondom het aan- en afvoeren van (landbouw)goederen.

Gemeente Den Haag, Dienst Stadsbeheer, afdeling Archeologie, Anđelko Pavlović

Dordrecht * Amnesty Internationalweg | Het archeologisch onderzoek in de gemeente Dordrecht heeft zich in 2006 vooral gericht op het onderzoek naar het buitengebied van vóór de Sint-Elisabethsvloed. Jarenlang werd aangenomen dat de archeologische sporen uit de periode 1000 tot 1421 na Chr. door overstromingen verstoord zouden zijn. De laatste jaren is dat beeld sterk gewijzigd, mede dankzij een lange reeks booronderzoeken en in 2006 ook door een aantal opgravingen. Bij aanvang van het jaar was al wel duidelijk geworden dat de originele bodemopbouw op veel plaatsen slechts licht getopt was. Maar op wat beperkte aanwijzingen na ontbrak het aan gegevens waaruit bijvoorbeeld de plaats van de verdronken dorpen, de richting van parcelering en de infrastructuur konden worden afgeleid.

Het onderzoek naar het verdronken middeleeuwse cultuurlandschap van Dordrecht is nog maar net begonnen en in deze fase zijn ook kleine resultaten, zoals de richting van middeleeuwse oude sloten, van groot belang. Tijdens archeologisch onderzoek, in de zomer van 2006 uitgevoerd aan de Amnesty Internationalweg, zijn op een veenterp (vlak onder

Afb. 43. Den Haag * Uithofslaan. Vloerconstructie van kloostermoppen op het erf van de Uithofboerderij.

het maaiveld) middeleeuwse muurresten gevonden van een kerktoren, een grafveld met menselijke resten, waterlopen (vermoedelijk een zijarm van de Dubbel) met vlechtwerkbeschoeiingen, afvaldumpplaatsen, een fuik en twee uitgeholde boomstamduikers.

De muur, die al op 30 tot 50 cm onder het maaiveld werd aangetroffen, bleek te zijn opgemetseld uit kloostermoppen van een steenformaat dat in de Late Middeleeuwen werd gebruikt. De plattegrond was van een min of meer vierkant gebouw van circa 6x5 m, met steunberen aan de buitenkant en aanzetten naar het schip (afb. 44). In de omgeving lag fragmentarisch bouw materiaal, dat vermoedelijk door erosie en waarschijnlijk door de sloop van een deel van de toren na het verlaten van de kerk daar terecht is gekomen. De gevonden graven, van zestien volwassen individuen (mannen en vrouwen) en een peuter van anderhalf tot twee jaar, waren west-oost georiënteerd. Ze lagen aan de noordkant van de opgegraven muur. De eerste vijf graven werden compleet met houten kist aangetroffen, sommige nog met deksel. Het hout van de kisten is merendeels afkomstig van els en eik. Het is mogelijk deels hergebruikt (scheeps)hout. De uitvoering van de 'kisten' wisselde onderling sterk.

Iets verder op het terrein werd een bodempakket gevonden dat leek op een afvalstortplaats in een rivierarm. In de grond waren houten paaltjes en tenen vlechtwerk te zien, mogelijk van een beschoeiing. Naast dierlijk bot en puin werd in deze stortlaag ook rijk versierd 14de-eeuws aardewerk gevonden en vondsten van metaal, zoals enkele insignes, broches en

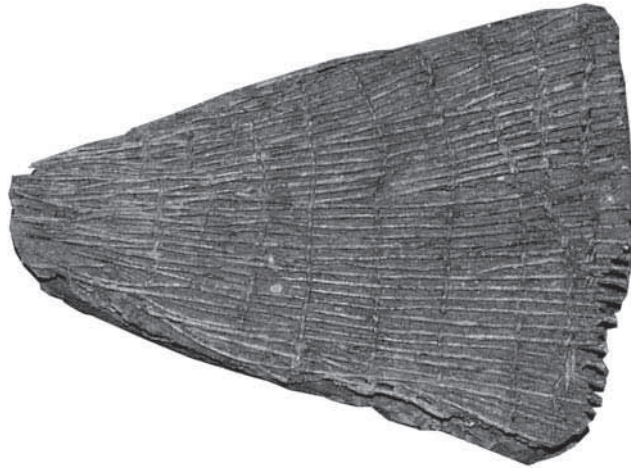

Afb. 44. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Het fundament van een kerktoeren.

Afb. 45. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Houten duiker in situ.

Afb. 46. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Fuik van gevlochten wilgentenen.

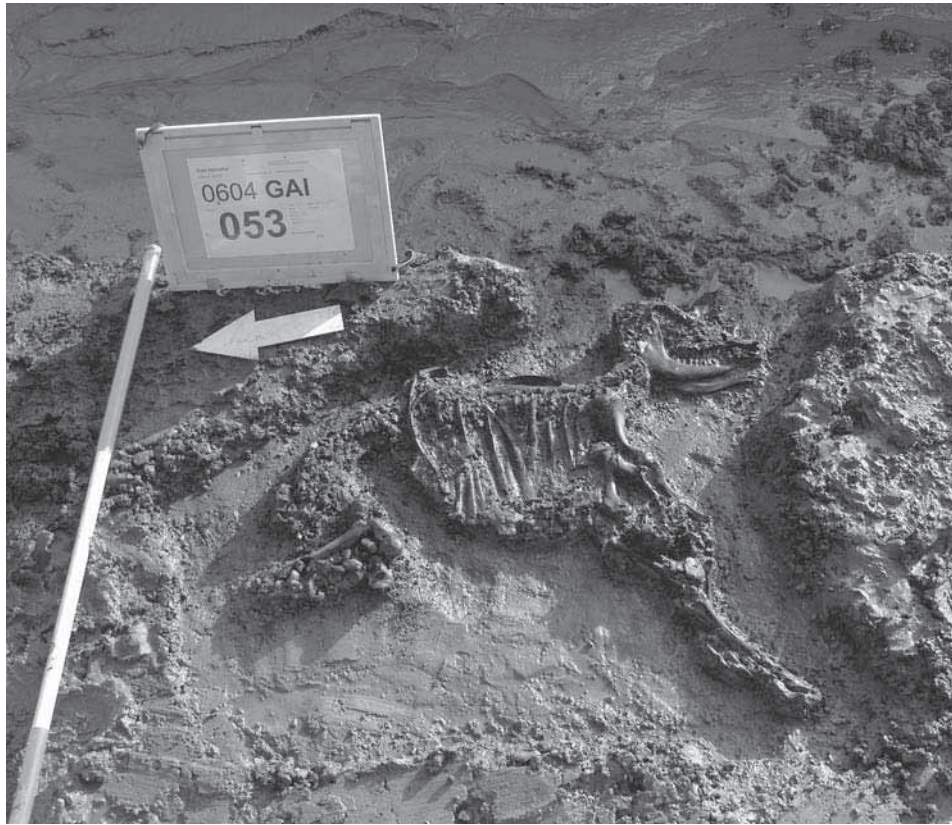

gereedschappen. Ook werd een wetsteen en een stukje glas van een glas-in-loodraam boven de grond gebracht. Slechts een klein deel van deze afvalstort is opgegraven; de rest zal bewaard blijven.

Zo'n 50 m ten noordwesten van de kerktoren werd een noord-zuid georiënteerde uitgeholde boomstam gevonden van ruim 11 m lang, bestaande uit twee helften, verbonden met houten pennen en touw van gevlochten tenen (afb. 45). Onder een uiteinde van deze duiker werd een merkwaardige vondst gedaan: de complete schedel van een varken. De schedel is echter niet normaal: de onderkaak vertoont een buitengewoon groot gat met botwoekeringen eromheen. Het varken heeft een enorm gezwel gehad aan zijn onderkaak en heeft daar in ieder geval enige tijd mee doorgeleefd. Parallel aan de eerste duiker werd, 30 m naar het oosten, een tweede gevonden. Vlak daarbij werd tevens een visfuik/korf van gevlochten éénjarige wilgentenen ontdekt (afb. 46). We noemen de uitgeholde boomstammen vooralsnog 'duikers' (waterdoorgangen ergens onderdoor). Zij komen uit in een zijarm van het riviertje de Dubbel via een door mensenhanden gegraven geul of kom. Het is een vroeg waterbouwkundig werk, waarschijnlijk bedoeld om het veen te ontwateren, om landbouwgrond en bewoners te voorzien van water, of ten behoeve van pre-industrieel gebruik, zoals het verven van wol of het kweken van vis. Duikers en/of houten waterlopen zijn niet veel aangetroffen in Nederland en slechts twee exemplaren zijn bewaard gebleven, maar niet één uit 14de/15de-eeuwse context. Daarom wordt de langste van de duikers geconserveerd en gerestaureerd.

In het najaar van 2006 werd voornamelijk gegraven op een terrein 250 m naar het noorden. Daar werden opnieuw sloten en een rivierbedding – de andere oever – aangetroffen. Ook hier werd 14de/15de-eeuws aardewerk en dierlijk bot gevonden. Wederom werden uitgeholde boomstammen gevonden, die ongetwijfeld te maken hebben gehad met de waterhuishouding van het gebied. Hoogstwaarschijnlijk hoorde het terrein bij een middeleeuwse boerderij, maar deze is helaas niet gevonden.

Binnen dit deel van het onderzochte gebied werd een compleet skelet van een kalfje opgegraven. Dit lag nog wel helemaal in verband, vreemd genoeg met de voorpoten om een houten paaltje geslagen (afb. 47). Gelegen op het oude oppervlak is het opmerkelijk dat het niet is opgeruimd. Is het kalf misschien verdronken? Met de Sint-Elisabethsvloed van 18 of 19 november 1421 in het achterhoofd is dat een mogelijke theorie. Als dit kalf een drenke-

Afb. 47. Dordrecht * Amnesty Internationalweg. Skelet van een kalf; verdronken tijdens de Elisabethsvloed?

ling is, dan zou het het eerste 'levende slachtoffer' van de Sint-Elisabethsvloed zijn dat is gevonden. De Sint-Elisabethsvloed als doodsoorzaak van het dier is niet onwaarschijnlijk, omdat onderzoek uitwijst dat het zeven tot negen maanden oude dier in het najaar moet zijn gestorven.

De overblijfselen van (een deel van) de nederzetting die op het 'Gezondheidspark' werd opgegraven, lijken te wijzen op een 'verdronken' dorp dat na de vloed is verlaten en vergeten. Duidelijk is dat het hier om één van de 'bekende' nederzettingen uit de Grote Waard moet gaan. Vermoedelijk betreft het Wolbrandskerke, de parochie van het Ambacht Nesse, dat in de buurt van het huidige Zuidhoven zou hebben gelegen, ten zuiden van de Dubbel. De plaats van veel van de verdronken dorpjes is in vergetelheid geraakt, maar onder de klei, het beton of asfalt op het Eiland van Dordrecht, moeten nog minstens tien of elf dorpen en kerken verborgen liggen. Het onderzoek van de laatste jaren geeft aan dat het heel goed mogelijk is dat wij daar meer over te weten kunnen komen dan lang werd gedacht.

Dordts Archeologisch Centrum, D.B.S. Paalman & M. Spanjer

Dordrecht * Krispijn III | Bij het proces van stadsvernieuwing in de wijk Krispijn wordt ook aandacht besteed aan archeologisch onderzoek. De resultaten van het booronderzoek gaven overtuigend aan dat we op het terrein tussen de Jacob en Willem Marisstraat met minstens één verdronken huisterp te maken hadden. Bij de aanleg van twee proefsleuven bleek al gauw dat dit niet het geval was. In beide sleuven werden sporen van percelering aangetroffen. Langs de randen van de sloten werden in de middeleeuwse kleiige ‘bouwvoor’ scherven aardewerk gevonden, die konden worden gedateerd in de periode 1200-1350 na Chr.; voldoende aanwijzingen voor sporen van bewoning in de directe omgeving. De richting van de sloten laat zien dat die, met het oog op het afwateren, niet haaks maar onder een kleinere hoek op de toenmalige rivier de Dubbel zijn gegraven. De verwachte huisterp is hoogstwaarschijnlijk het resultaat van lokaal sterk wisselende klink.

Dordts Archeologisch Centrum, D.B.S. Paalman & M. Spanjer

Dordrecht * Overkampweg / Burgemeester Jaslaan | Een kilometer ‘stroomopwaarts’ van de locatie ‘Krispijn III’, in het gebied waar Dubbel en Thure zich ooit splitste, is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. De overgang tussen rivier en oever kwam mooi in beeld. Op de oever werden een aantal paaltjes, paalsporen en greppels/sloten gevonden. De mooiste vondst was een compleet 14de-eeuws zweng, het onderdeel waarmee een paard een wagen of landbouwwerktuig trekt. Uit deze periode zijn weinig vergelijkbare exemplaren bekend. De verzameling van vondsten en sporen lijkt aan te geven dat op korte afstand ooit een middeleeuwse boerderij heeft gestaan. Afhankelijk van de ontwikkelingen op het terrein zal het onderzoek in de toekomst worden voortgezet.

Dordts Archeologisch Centrum, D.B.S. Paalman & M. Spanjer

Gouda * De Drie Notenboomen | Net buiten de Goudse binnenstad wordt op een al jaren braakliggend terrein een nieuwbouwplan ontwikkeld. Voorafgaand aan de nieuwbouw is een karterend en waarderend booronderzoek uitgevoerd. De naam van de locatie verwijst naar de voormalige blekerij ‘De Drie Notenboomen’ waarvan het hoofdgebouw recent is gerestaureerd. Het booronderzoek leverde een groot aantal vondsten op, met name op één perceel. Hier heeft vermoedelijk vanaf de 15de/16de eeuw een stort van stadsafval uit Gouda gelegen.

ArcheoMedia BV, Marcel van Dasselaar

Gouda * Groeneweg / Geuzenstraat | In juli en augustus 2006 is in de Goudse binnenstad gewerkt aan nieuwe riolering en extra voorzieningen voor de opvang van overtollig hemelwater. De Geuzenstraat is archeologisch gezien een uitzonderlijk geval. Het overgrote deel van de straten in de Goudse binnenstad ligt namelijk op een plek waar van oudsher altijd al een straat heeft gelegen. Bij opgravingen betekent dit dat er doorgaans alleen oude straatniveaus aangetroffen worden. Maar bij de Geuzenstraat is dat niet het geval: deze straat is pas na de reformatie aangelegd over het terrein van het Catherinaklooster. Om aan te sluiten op de Tiendeweg werden in 1593 twee panden langs die straat gesloopt. Onder de Geuzenstraat konden de funderingen van die panden dus nog aanwezig zijn. De boringen tijdens het archeologische vooronderzoek stuitten op geringe diepte al ergens op. Of dat funderingsresten waren of een dikke puinlaag, was niet met zekerheid te zeggen. Die vraag moest dus tijdens de graafwerkzaamheden beantwoord worden. Om de hemelwateropslag op de Fluwelensin-